

เส้นทาง “ประชาสวัสดิการ” สู่การจัดตั้ง “องค์กรการเงินชุมชน ประเทศไทย” อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

“Community Welfare” as a Route to Strong and Sustainable
Establishment “Corporate Financial Community of Thailand”
Strengthening and Sustainability

สุดารัตน์ โยธาบริบาล¹

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ 1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดประชาสวัสดิการในการจัดตั้งองค์กรการเงินชุมชน 2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์องค์กรการเงินชุมชนในกรณีของธนาคารเพื่อชุมชน/กลุ่มออมทรัพย์ 3. เพื่อเสนอตัวแบบแนวทางการสร้างองค์กรการเงินชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน ข้อเสนอสรุปแนวคิดประชาสวัสดิการหรือรูปแบบสวัสดิการภาคประชาชนได้สร้างกรอบสวัสดิการโดยคนในชุมชนเพื่อคนในชุมชนเอง การจัดตั้งองค์กรการเงินชุมชนจึงเป็นองค์กรตาข่ายนิรภัยที่รองรับให้ความช่วยเหลือครอบคลุมทั้งผู้ด้อยโอกาส คนจนและไร้ที่พึ่งในสังคมในการสู่ระบบการจัดสวัสดิการของรัฐได้ และไม่ต้องพึ่งพาและรอความช่วยเหลือจากองค์กรภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว โดยมีความครอบคลุมสมาชิกตั้งแต่เกิดจนตาย ในกรณีขององค์กรการเงินชุมชน : การจัดตั้งธนาคารเพื่อชุมชน/กลุ่มออมทรัพย์ แม้ไม่ใช่องค์กรของรัฐและไม่ใช่องค์กรที่เป็นทางการ แต่ได้ใช้วัฒนธรรมชุมชนและความสัมพันธ์ชุมชนในการ

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะและการจัดการภาครัฐ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
e-mail: sudarat.yo.pa@gmail.com

ดำเนินงาน แม้ว่าองค์กรการเงินชุมชนจะเป็นทางสว่างแต่การรักษาให้คงอยู่อย่างเข้มแข็งและยั่งยืนยากยิ่งกว่า ผู้เขียนจึงได้นำเสนอแนวทางสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนสำหรับองค์กรการเงินชุมชนขึ้นมา 5 ประการสำคัญ ที่ควรพัฒนาและดำเนินการ ได้แก่ 1. พัฒนาความเข้มแข็งจากฐานราก (bottom up) เชื่อมต่อกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2. การวางแผนชุมชนและการทำงานเป็นเครือข่ายช่วยเหลือและจัดสรรทรัพยากร 3. การยึดมั่นในอุดมการณ์ความคิดของสมาชิก 4. ใช้วัฒนธรรมชุมชนร้อยรัดสมาชิก 5. ถ้อยมั่นใช้กฎหมายในการสนับสนุนและขับเคลื่อนการดำเนินงานขององค์กรชุมชนการเงิน ตามพรบ.สภาองค์กรชุมชน 2551 และตัวแบบสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนขององค์กรชุมชนทางการเงินในแต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กันและส่งผลเกี่ยวเนื่องกันอย่างเป็นระบบภายใต้แนวคิดประชาสวัสดิการหรือรูปแบบสวัสดิการภาคประชาชน

คำสำคัญ : ประชาสวัสดิการ สวัสดิการภาคประชาชน องค์กรการเงินชุมชน

Abstract

This article has three objectives including 1)to study and analyze the community welfare principle for establishing corporate financial community 2) to study and analyze corporate financial community for the cases of community bank/saving groups 3) to propose the model of creating strong and sustainable corporate financial community. The conclusion of community welfare principle is to allow the people to create the welfare 's framework for their own community. Corporate financial community is similar to social safety net which supports people being disadvantaged,

the poor and helpless in the society because they can not access welfare from the public sector and can not access waiting for help from the public sector. This principle can cover welfare of the community members from birth to death. In case of corporate financial community : establishing community bank or saving group is not responsible by the public sector but it uses local culture and relationship of community for operations. Although corporate financial community is the solution strengthening and creating sustainability are much more difficult. The author offers the five community welfare approaches for corporate financial community : 1) Develop links from local to government organizations. 2) Set up community planning and networking to allocate resources. 3) Express the ideology of members. 4) Use local culture to binds the members together . 5) Respect the laws for supporting and driving for operation of corporate financial community following Enactment Council of Community Organizations in 2551. The author offers model of creating strong and sustainable corporate financial community which has many elements associate with the community welfare principle.

Keywords : community welfare, people welfare sector, corporate financial community

บทนำ

ภายใต้โลกกระแสทุนนิยมที่เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ทำให้ “การออมเงิน” เพื่อเป็นทุนสำรองเลี้ยงชีพส่วนบุคคลถูกละเลยไปจากสังคมไทยทีละน้อย เนื่องจากกระแสทุนนิยมที่ทำให้กระแสสังคมเปลี่ยนแปลง ทำให้คนในสังคมเปลี่ยนความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ในเรื่องการใช้จ่ายเงินไปในทิศทางเดียวกับการแสวงหาผลประโยชน์ขององค์กรธุรกิจที่มุ่งหา “เงิน” แต่ทิ้งภาระ “หนี้สิน” ให้กับคนจำนวนมากในสังคมไทย ทำให้เกิดผลกระทบต่องานด้านต่าง ๆ ตามมา

ในขณะที่การให้ความช่วยเหลือเยียวยาของรัฐบาลไทยบางครั้งไม่อาจให้ความช่วยเหลือด้านการเงินที่เข้าถึงคนกลุ่มรากหญ้าในชุมชนสังคมไทยอย่างทั่วถึง จึงทำให้คนกลุ่มนี้มีการดำรงชีวิตที่ยากลำบาก ยากจน มีปัญหาการขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัว ส่วนหนึ่งก็ปฏิเสธไม่ได้ว่ากระแสทุนนิยมทำให้ “เงิน” มีความสำคัญอย่างมากในการดำรงชีวิต จะทำอะไรก็ต้องใช้เงินเป็นการลงทุนทั้งสิ้น แต่การลงทุนโดยขาดความรู้และความประมาทก็สามารถทำลายชีวิตคนและความมั่นคงในชีวิตได้เช่นกัน การออมเงินไว้ส่วนหนึ่งจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก ทั้งนี้ การออมเงินทำให้เกิดดอกผล สามารถนำเงินออมและดอกผลจากเงินออมไปแก้ปัญหาวิกฤตดังกล่าวได้แล้วและยังสามารถนำไปใช้เป็นทุนสำรองเลี้ยงชีพได้ทางหนึ่ง คำถามที่ว่า “ความเหลื่อมล้ำของสวัสดิการของคนในสถานภาพและอาชีพที่แตกต่างกันของคนในสังคมไทย ตลอดจนคนยากจน ทำให้คนแต่ละกลุ่มมีความไม่เท่าเทียมกันมีความเป็นธรรมหรือไม่ ? ดอกย่ำซ้ำเติมคนในระดับรากหญ้าหรือไม่ ? ทั้ง ๆ ที่ทุกคนก็อาศัยอยู่ในสังคมไทยเหมือนกัน ต้องกิน ต้องใช้ มีโอกาสเจ็บป่วยได้เหมือนกัน ?” ดังกล่าวจึงกลายกลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดช่องว่างเรื่องความมั่นคงของชีวิตและคำถามต่าง ๆ เกี่ยวกับสวัสดิการที่ดีที่สามารถครอบคลุมคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมว่าควรดำเนินการอย่างไรในสังคม

ไทย คำถามเหล่านี้ค่อนข้างตอบได้ยากแต่สามารถทำให้เกิดเป็นรูปธรรมได้ สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (2552 : 1) กล่าวว่า “แนวคิดเรื่องระบบการเงินในระดับจุลภาค (Microfinance) จึงได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้คนยากจนเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ ทั้งนี้เชื่อกันว่าระบบการเงินในระดับจุลภาคสามารถลดเงื่อนไขการเข้าถึงบริการทางการเงินของผู้มีรายได้น้อยได้และเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะสามารถช่วยลดปัญหาความยากจนในระดับฐานรากได้อย่างยั่งยืน” ทางออกในปัจจุบันจึงได้ปรากฏอุดมการณ์และความเชื่อของคนในชุมชนทำให้เกิดองค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้นโดยกลุ่มคนรากหญ้า “การดิ้นรนต่อสู้” เพื่อการอยู่รอดและการดำรงชีวิตภายใต้กระแสทุนนิยมของโลกยุคโลกาภิวัตน์ จึงทำให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชนใช้วัฒนธรรมชุมชนจัดตั้ง “องค์กรชุมชน” และใช้ “วัฒนธรรมชุมชนในการบริหารจัดการองค์กรชุมชน” ให้สามารถแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชนในชุมชนนั้นได้ตรงจุด โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากรัฐบาลอย่างเดียวที่เรียกว่า “แนวคิดประชาสวัสดิการ” หรือ “สวัสดิการภาคประชาชน”

“เส้นทางประชาสวัสดิการ” จึงเปรียบเหมือนทางสว่างที่เป็นทางออกในการจัดตั้ง “องค์กรชุมชน” เพื่อตอบสนองการจัดสวัสดิการให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะกับคนในระดับรากหญ้าของสังคมไทย แม้จะเป็นกระแสทางเลือกหรือกระแสรองแต่ก็เป็นการจัดสวัสดิการด้วยคนในชุมชนเอง จันทนา เจริญวิริยะภาพ และคณะ (2546 : 8) กล่าวว่า “สวัสดิการชุมชนจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดความมั่นคงของชุมชนในระดับฐานราก เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีศักดิ์ศรีและเป็นตัวของตัวเอง ด้วยการลดการพึ่งพารายานอก แต่เน้นการพึ่งพาตนเองของชุมชนในทุกด้าน ซึ่งสวัสดิการชุมชนที่เกิดขึ้นนั้นมีรูปแบบต่าง ๆ หลากหลาย ทำให้สามารถดูแลวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชนได้อย่างครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย”

จันทนา เจริญวิริยะภาพ และคณะ (2546 : 9) กล่าวว่า “องค์กรการเงินชุมชน หรือกลุ่มออมทรัพย์เป็นพื้นฐานสำคัญในการจัดสวัสดิการชุมชน เพราะการที่ชุมชนมีกองทุนหรือมีเงินแม้ของตนเองทำให้ชุมชนสามารถริเริ่มคิดรูปแบบการจัดสวัสดิการของตนเองได้อย่างหลากหลายและสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยมีบางแห่งถึงกับตั้งขึ้นมาเพื่อเป้าหมายในการสร้างสวัสดิการโดยเฉพาะ ดังเจตนารมณ์ที่ว่า ‘เงินเป็นเครื่องมือ เป้าหมายคือสวัสดิการชุมชน’ เส้นทางประชาสวัสดิการโดยการจัดตั้งองค์กรการเงินชุมชนจึงได้ฉายภาพของการทวนกระแสทุนนิยมในยุคโลกาภิวัตน์ออกมาได้อย่างดี

อย่างไรก็ตามเมื่อมี “องค์กรการเงินชุมชน” เกิดขึ้นมาจำนวนมาก การสืบทอดเจตนารมณ์ในการดำรงรักษาให้กลุ่มสามารถดำเนินงานตามเป้าหมายและวิสัยทัศน์ต่อไปได้นั้นเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสนใจอย่างมากรวมถึงการป้องกันการทุจริตและคอร์รัปชันในกลุ่มของกรรมการที่อาจจะเกิดขึ้นได้ เนื่องจากเป็นการบริหารงานและการดำเนินงานโดยอาศัยวัฒนธรรมชุมชนเป็นหลัก จึงอาจมีผลกระทบในเรื่องของเครือญาติและระบบอุปถัมภ์เข้ามาแทรกแซงได้ง่าย หากกฎระเบียบหย่อนยานและปราศจากการตรวจสอบตลอดจนความอ่อนแออันเนื่องมาจากการดำเนินงานที่มีปัญหาและอุปสรรคที่หลากหลายประการและไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ทันทั่วทั้งที่ ดังกล่าวจึงต้องมีแนวทางในการทำให้ “องค์กรการเงินชุมชน” สามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนและเข้มแข็งโดยเปรียบเหมือนเสาหลักของชุมชนตลอดไปและเกิดการพัฒนาไปสู่การบริหารจัดการและการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

1. ที่มาแนวคิดและความหมายของประชาสวัสดิการหรือรูปแบบสวัสดิการภาคประชาชน

1.1 ที่มาแนวคิดประชาสวัสดิการหรือรูปแบบสวัสดิการภาคประชาชน

กิติพัฒน์ นนทปัทมดูลย์ (2550 : 13-15) กล่าวว่า “ต้นกำเนิดทางสายที่สามหรือแนวคิดซ้ายใหม่² มาจากกิตเดนส์ ความคิดเห็นนี้บนพื้นฐานที่ว่า ทั้งสังคมนิยม (ความคิดแบบฝ่ายซ้าย) และเสรีนิยมใหม่ (แนวคิดแบบขวาใหม่) นั้นได้ล่มสลายไปแล้ว ทางสายที่สามยังสะท้อนให้เห็นถึงชุดปรัชญา หลักการ ตลอดจนยุทธศาสตร์ทางการเมือง ที่อยู่เบื้องหลังการปฏิรูปพรรคแรงงานของอังกฤษ ให้เป็น The New Labour ในสมัยของรัฐบาลโทนี แบลร์ แห่งพรรคแรงงานและนายบิล คลินตัน ได้รับเลือกเข้ามาบริหารประเทศในปลายทศวรรษที่ 1980 ซึ่งไม่ได้หันไปใช้ระบบสวัสดิการอย่างที่เคยรุ่งเรือง ในช่วงทศวรรษ 1960 อีกต่อไป ทว่ากลับไปเน้นการปฏิรูประบบราชการ ลดอำนาจของรัฐบาล รัฐบาลจะเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าไปหนุนสร้างการพัฒนาสังคมและความเป็นธรรมทางสังคม รัฐไม่ได้มีอำนาจในการดูแลประชาชนโดยลำพังอีกต่อไป สวัสดิการสังคมเช่นนี้เรียกได้ว่าเป็นสวัสดิการแบบพหุลักษณะ (Welfare Pluralism) ซึ่งเป็นการปรับสร้างรัฐสวัสดิการของซ้ายใหม่”

²กิติพัฒน์ นนทปัทมดูลย์ (2550 : 13) กล่าวว่า “ในหนังสือ “ก้าวข้ามความเป็นซ้ายและขวา” : อนาคตของการเมืองแบบก้าวหน้า (Beyond left and Right : The future of Radical Politics, 1994) กิตเดนส์เห็นว่าเราอยู่บนโลกที่กำลังถูกทำลายถึงรากเหง้า จากการที่ลัทธิเสรีนิยมใหม่หรือพวกฝ่ายขวาทันทีต้องการแนวทางทางการเมืองที่ก้าวหน้ามากขึ้น ในขณะที่พวกนักปฏิรูปสังคมฝ่ายซ้ายหันมาชอบแนวทางการปฏิรูปมากขึ้น ในที่สุดกิตเดนส์ได้เสนอกรอบแนวคิดและแนวทางสำหรับคิดทบทวนใหม่ในแนวทางการเมืองแบบก้าวหน้า กรอบแนวคิดดังกล่าวของกิตเดนส์ได้ครอบคลุมประเด็นประเพณีนิยมและเอกภาพของสังคม ประเด็นการเคลื่อนไหวของสังคม ประเด็นการปรับหรือโครงสร้างของกระบวนการประชาธิปไตยและรัฐสวัสดิการและประเด็นความรุนแรงในการเมืองระดับโลก กิตเดนส์เห็นว่ารัฐสวัสดิการจำเป็นต้องมีการปรับหรือโครงสร้างจนถึงรากเหง้าและการปรับดังกล่าวต้องดำเนินการไปอย่างสัมพันธ์ไปกับประเด็นเรื่องความยากจนที่ปรากฏขึ้นทั่วโลก ซึ่งเราจำเป็นต้องปรับสร้างระบบสวัสดิการใหม่ โดยหลีกเลี่ยงไปให้ไกลจากระบบการให้ประโยชน์ทดแทนจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง ที่เรากำลังมานานเป็นประเพณีในกลุ่มประเทศที่มีระบบรัฐสวัสดิการ กิตเดนส์เสนอว่า เราต้องสร้าง “สวัสดิการเชิงบวก” (Positive welfare) หรือสวัสดิการที่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงและหลักการปฏิบัติจริง โดยสวัสดิการเชิงบวกนี้ต้องมีการดำเนินการอยู่ภายใต้การเติมอำนาจความเป็นอิสระให้กับความรับผิดชอบทั้งส่วนบุคคลและทั้งมวลชนหมู่มา ย้ำเน้นทั้งการป้องกันแก้ไขในเพศสภาพ (Gender) ที่ไร้สมดุลและความยากไร้ขาดแคลนอันเนื่องมาจากชนชั้นทางสังคมไปพร้อม ๆ กัน”

Giddens Anthony (2012) กล่าวว่า “สาระสำคัญที่เป็นหัวใจหลักของทางสายที่สามในทฤษฎีของ Giddens คือการผสมผสานแนวคิดแบบสังคมนิยมประชาธิปไตยและแนวคิดเสรีนิยมใหม่เข้าไว้ด้วยกันเพื่อสร้างรัฐประชาธิปไตยแบบใหม่ (New Democratic State) ที่มุ่งเน้นการสร้างประชาสังคม สร้างเศรษฐกิจแนวใหม่ (ระบบตลาดเชิงสังคม Social market) ที่สามารถรับมือกับกระแสโลกาภิวัตน์ได้และช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากแนวทางการเมืองแบบเดิม นอกจากนี้ให้ความสำคัญกับชุมชนและท้องถิ่นและเชื่อว่าชุมชนท้องถิ่นเป็นองค์กรที่มีศักยภาพในการเสริมสร้างอาณานิคมสาธารณะ (Public Sphere) ที่กลุ่มประชาสังคมในชุมชนเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อน ทั้งนี้กลุ่มประชาสังคมในชุมชนและรัฐต่างมีความสัมพันธ์กันในด้านต่าง ๆ ตามบริบทที่แปรเปลี่ยนไป ซึ่งในบางกรณีรัฐอาจต้องใช้ทรัพยากรเพื่อผลักดันและส่งเสริมให้เกิดประชาสังคมชุมชนขึ้นมา”

ดังนั้น ที่มาของแนวคิดประชาสวัสดิการหรือรูปแบบสวัสดิการภาคประชาชนจึงเป็นไปตามกรอบแนวคิด “ประชาสังคม” เป็นหลักสากลที่ทำให้เกิดแนวคิดประชาสวัสดิการหรือรูปแบบสวัสดิการภาคประชาชนขึ้นมา โดยเป็นการเปิดพื้นที่สาธารณะ เน้นให้คนในชุมชนพึ่งพาตนเอง กำหนดชะตาชีวิตของตนเองและมีบทบาทในการดำเนินการรวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาในชุมชน แต่ไม่ได้ปฏิเสธบทบาทและอำนาจรัฐ แต่ให้รัฐเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนชุมชน ดังที่ บุญาค ตี๋กุล (2544 : 70,73) กล่าวว่า “ประชาสังคม (Civil Society) คือกระบวนการสร้างพื้นที่การเมืองสาธารณะของประชาชนโดยตรง โดยไม่ตกอยู่ภายใต้พื้นที่การเมืองของรัฐ (รัฐบาล พรรคการเมือง กฎหมาย ศาล อบต. ฯลฯ) หรือพื้นที่ทางเศรษฐกิจของทุน ประชาสังคมจึงเป็นอิสระจากรัฐและทุน” จึงสอดคล้องกับประเภทของประชาสังคมแบบชุมชนนิยม แนวคิดนี้พัฒนามาจากแนวคิดชุมชนเข้มแข็ง ขยายความเป็นชุมชนออกไปเป็นวงกว้างในสังคมหนึ่ง ๆ สามารถมีชุมชนหลายแบบ เน้นที่ความร่วมมือเอื้ออาทร ชุมชนพึ่งพา

ตัวเอง นำไปสู่พลังที่เข้มแข็งของภาคประชาชนเป็นการก่อตัวของชุมชน โดย
 ละเอียดโครงสร้างของรัฐ ประชาสังคมรูปแบบนี้ได้ปฏิเสธรัฐโดยตรง รัฐยัง
 คงเป็นแกนกลางที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชน” ดังกล่าวจึงเชื่อมโยงมาสู่การจัด
 “สวัสดิการ”ว่าเกี่ยวข้องกับประชาสวัสดิการ

1.2 ความหมายของประชาสวัสดิการหรือรูปแบบสวัสดิการภาค ประชาชน

หากกล่าวถึงคำว่า “สวัสดิการ” จะสามารถตีความได้ 2 ระดับ คือ
 ระดับกว้างและระดับแคบ

ระดับ 1) สวัสดิการในความหมายกว้าง เป็นการมองภาพรวม
 ของการจัดสวัสดิการที่ครอบคลุมชีวิตของประชาชนในด้านต่าง ๆ ดังที่ ฌ็องค
 เพ็ชรประเสริฐ (2550 : 34) กล่าวว่า “สะท้อนทัศนคติของรัฐสวัสดิการ มีคตินา
 จากความต้องการทำให้ประชาชนในสังคมมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งประชาชน
 ควรจะได้รับความดูแลจากสังคมอย่างครอบคลุม 7 ด้าน ได้แก่ (กิตติพัฒน์
 นนทปัทมะดุลย์, 2549 : 225-226) 1. การมีสุขภาพที่ดี 2. การได้รับการศึกษา
 ที่ดี 3. การมีที่อยู่อาศัย 4. การมีงานทำ 5. การได้รับความมั่นคงทางสังคม
 6. การได้รับบริการทางสังคม 7. นันทนาการอันเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิต
 และการเจริญงอกงาม ระดับ 2) สวัสดิการในความหมายแคบ จะมองใน
 เรื่องของการให้ความสงเคราะห์ผู้ที่เดือดร้อนจำเป็นเฉพาะกลุ่ม ดังที่ ฌ็องค
 เพ็ชรประเสริฐ (2550 : 37) เลือกให้เฉพาะผู้ที่เดือดร้อนจำเป็น เป็นการตีความ
 สวัสดิการเพียงแค่การบรรเทาทุกข์ชั่วคราวหรือการสงเคราะห์ช่วยเหลือ
 ประชาชนทางสังคม (social assistance) เท่านั้น ดังเช่นในส่วนของสหรัฐ
 อเมริกามีนโยบายสังคม ซึ่งกำหนดไว้ในกฎหมายความมั่นคงปลอดภัยทางสังคม
 (Social Security Act) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1935 ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองผู้สูง
 อายุ ผู้เป็นหม้ายกับผู้ถูกทอดทิ้งและผู้ทุพพลภาพ ส่วนนโยบายสังคมด้านอื่น ๆ
 ให้ขึ้นอยู่กับการกำหนดของแต่ละมลรัฐ (ฌ็องค เพ็ชรประเสริฐ, 2550 : 47)

ส่วนคำว่า “สวัสดิการชุมชน” เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นบทบาทคนในชุมชนจัดทำสวัสดิการให้ความช่วยเหลือคน (สมาชิก) ในชุมชนด้วยตนเอง (สวัสดิการกระแสรอง) เพื่อสร้างความมั่นคงและความเป็นอยู่ที่ดีให้คนในชุมชน ตามมุมมองของจินตนา เจริญวิริยะภาพ และคณะ (2546 : 8) กล่าวว่า “สวัสดิการชุมชน คือการสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นใจของคนในชุมชน หมายรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่จะทำให้ชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้นโดยอาจจะอยู่ในรูปของสิ่งของ เงินทอง น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายและผลของการจัดสวัสดิการชุมชนที่สำคัญคือการก่อให้เกิดการลดรายจ่าย เกิดความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นของคนในชุมชน ก่อให้เกิดความรู้สึกมั่นคง ความภาคภูมิใจ สามารถอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสุข” รวมทั้งมุมมองที่อาศัยความสัมพันธ์และวัฒนธรรมชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อน เน้นในเรื่องการพึ่งพาและช่วยเหลือพึ่งพาตนเองในชุมชน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญตามฐานคิดสวัสดิการชุมชน ดังสรุปผลการสัมมนาสวัสดิการชุมชน แก่จนอย่างยั่งยืน (2547) กล่าวว่า “หัวใจของการจัดสวัสดิการชุมชน คือการพึ่งตนเองและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ให้อย่างมีคุณค่ารับอย่างมีศักดิ์ศรี การจัดสวัสดิการตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเคารพและอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ อย่างเห็นคุณค่า อยู่บนพื้นฐานของศาสนา ภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมในทุกระดับ ผลของการจัดสวัสดิการชุมชน คือเกิดความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความรู้สึกมั่นคง ภาคภูมิใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมีความสุขทั้งกายและทางใจ”

จากนิยามความหมายข้างต้น พบว่า “สวัสดิการชุมชน” เป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนคือประชาชนเข้ามามีบทบาทเอง ดำเนินการและพึ่งพาตนเองในการดำเนินกิจกรรมชุมชน จึงเป็นแนวคิดที่มีความเป็นรูปธรรมสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในชุมชนโดยอาศัยวัฒนธรรมชุมชนและความสัมพันธ์ของคนในชุมชนผลักดันกิจกรรมร่วมกัน อย่างไรก็ตามแนวคิดนี้ไม่ได้ปฏิเสธรัฐ

แต่ให้รัฐเข้ามามีบทบาทและสนับสนุนช่วยเหลือผลักดันแนวคิดนี้ไปสู่การจัดตั้งองค์กรชุมชนในประเภทต่าง ๆ ต่อไป

2. องค์กรการเงินชุมชนและตัวอย่างกรณีธนาคารเพื่อชุมชน/กลุ่มออมทรัพย์

สำหรับสวัสดิการที่เกี่ยวข้องกับ “องค์กรการเงินชุมชน” เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการที่รวมเอาสวัสดิการฐานชีวิตวัฒนธรรมและสวัสดิการฐานประกัน (ดังที่อธิบายไปในข้างต้น) มาผสมผสานกัน เนื่องจากเป็นแนวทางที่คาบเกี่ยวกันจึงดำเนินการไปด้วยกันได้ เนื่องจากจะใช้วัฒนธรรมชุมชนและความสัมพันธ์แบบเครือญาติในการดำเนินการหรือกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน ตลอดจนการออมเงินที่ได้ออกผล นำไปจัดสวัสดิการให้สมาชิกในชุมชน โดยเน้นการสร้าง ความมั่นคงด้านสวัสดิการและชีวิตของสมาชิกในชุมชน สวัสดิการทั้งสองนี้มีลักษณะเป็นการพึ่งพาตนเองและพึ่งพากันของผู้คนในชุมชน

2.1 นิยามความหมายขององค์กรการเงินชุมชน

ความหมายขององค์กรการเงินชุมชน ควรเริ่มพิจารณาจากคำว่า “การเงินของชุมชน” ซึ่งทำให้เห็นถึงตัวกระทำที่เกี่ยวข้องและอุดมการณ์ทางความคิด ดังที่ปัทมาวดี ชูชุกี และสุกานดา ลูวิส (2552 : 25-26) กล่าวว่า “ข้อเท็จจริงอีกประการหนึ่งของสถานการณ์การเงินท้องถิ่น การเงินชุมชน คือ ความหลากหลายของรูปแบบการบริการจัดการและการเป็นเจ้าของ สายรัฐใช้การออมเป็นเงื่อนไขของการเข้ามาเป็นสมาชิกเพื่อให้มีสิทธิในการกู้และวัดความสำเร็จที่การคืนเงินกู้ สายพระบอกว่าใช้เงินเป็นเครื่องมือการพัฒนาคน การออมสมควรเป็นสัจจะ ใช้ความดีของตัวเองเป็นหลักประกันและเป็นเงื่อนไขในการได้กู้ สอดแทรกคุณธรรมไว้ในกระบวนการกลุ่ม ส่วนสายภาคประชาชนมีหลากหลาย ตั้งแต่ใกล้ชิดสายวัดไปจนถึงใกล้ชิดสายรัฐ แล้วแต่ว่ากลุ่มจะมีอุดมการณ์และการทำงานทางความคิดมากน้อยอย่างไร”

ส่วน Douglas P. Biklen (1983 : 5) กล่าวว่า ชีวิตชุมชน (Community life) “ผู้คนมักจะหาการสนับสนุนและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน” ดังนั้นการก่อตั้ง “องค์กรชุมชน” ในมุมมอง Lindeman (อ้างถึงใน Robert Perlman and Arnold Gurin , 1972 : 34) กล่าวว่า “องค์กรชุมชน คือ ความพยายามมีจิตสำนึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในการควบคุมแนวทางประชาธิปไตยและความปลอดภัยบริการสาธารณะสูงสุดจากองค์กรผู้เชี่ยวชาญ หน่วยงานและสถาบันด้วยวิธีการตระหนักในความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกัน” ดังนั้น องค์กรชุมชนจึงเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นและเป็นสมบัติของชุมชนเอง เป็นการรวมกลุ่มของคนในชุมชนโดยมีจิตสำนึกเป็นเจ้าของ มีความสัมพันธ์ร่วมกัน

หากกล่าวถึง “ด้านองค์กรทางการเงิน” จึงเป็นการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนเอง โดยมีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาการเงินและสวัสดิการของคนในชุมชน รวมทั้งมีการดำเนินงานและกิจกรรมร่วมกันในรูปแบบของคณะกรรมการ เป็นไปตามมุมมองของวอลีย์พร ประทีปจรัส (2552 : 14) กล่าวว่า “องค์กรการเงินชุมชน หมายถึง องค์กรที่จัดตั้งโดยภาครัฐหรือภาคประชาชน บริหารงานโดยคณะกรรมการที่มาจากการคัดเลือกของสมาชิก เพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเงินแก่สมาชิก ได้แก่ กิจกรรมด้านการออม การให้สินเชื่อ และการจัดสวัสดิการเพื่อการดำรงชีพ สามารถจำแนกองค์กรการเงินชุมชนตามขอบเขตการจัดตั้งได้สองรูปแบบ คือ 1) องค์กรการเงินที่จัดตั้งโดยภาครัฐ เช่น กองทุนแก้ไขความยากจน (กข.คจ.) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และ 2) องค์กรการเงินที่จัดตั้งโดยภาคประชาชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ ธนาคาร กลุ่มสัจจะ สหกรณ์หรือกลุ่มเครดิตยูเนียน รวมถึงสถาบันการเงินชุมชน” อย่างไรก็ตามสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมกับองค์กรชุมชนทางการเงินจะต้องไม่ถูกบังคับแต่เกิดจากการตัดสินใจด้วยตัวเอง ดังที่ Douglas P. Biklen (1983 : 5) กล่าวว่า “ความอิสระและเสรีภาพ (Independence and Freedom) บุคคลต้องการรู้สึกว่าเป็นตัวของตัวเอง มีความสำคัญและมีความสามารถในการตัดสินใจที่กระทบกับชีวิตของตนเอง

พวกเขาจะต้องมีอนาคตของตนเองและมีความเสี่ยง พวกเขาไม่ได้ขอการ
แสดงบทบาทของโรงรับจำนำที่ถูกควบคุมด้วยบริษัทขนาดใหญ่ไม่กี่แห่ง” จาก
การให้คำนิยามข้างต้น “องค์กรการเงินชุมชน” คือองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยคนใน
ชุมชนเอง ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐ ไม่ใช่องค์กรที่เป็นทางการเพราะมีการรวมกลุ่ม
โดยใช้จิตสำนึกและความสัมพันธ์ในการดำเนินงานและกิจกรรมร่วมกันตาม
กรอบประชาธิปไตยและเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิก ในรูปแบบคณะกรรมการ
สมาชิกตัดสินใจเข้าร่วมเองโดยที่ไม่ได้ถูกบังคับ สมาชิกต่างมีเป้าหมายร่วมกัน
ที่ชัดเจนเพื่อแก้ไขปัญหาการเงินร่วมกันและจัดสวัสดิการให้กับชุมชนเป็น
ผลประโยชน์ของสมาชิกชุมชน

2.2 หลักการจัดสวัสดิการชุมชน

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (ม.ป.ป. : 97)

กล่าวว่า “สวัสดิการสังคมภาคชุมชน (community welfare) หมายถึง
สวัสดิการสังคมที่จัดให้แก่กลุ่มประชาชนในชุมชน ที่ถูกทอดทิ้ง ละเลย
ประสบปัญหาทางครอบครัวสังคม โดยไร้ที่พึ่ง เป็นสวัสดิการสังคมที่กลุ่มผู้นำ
หรือคนในชุมชนร่วมกันกำหนดขึ้นจากกองทุนหรือกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนและ
นำดอกผลที่ได้จากเงินสะสมมาช่วยเหลือกลุ่มที่ยากลำบากที่สุดในชุมชน เช่น
เงินเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุ หญิงหม้าย เด็กกำพร้า คนพิการหรือเด็กพิการใน
ชุมชน เป็นต้น เงินช่วยเหลือในลักษณะนี้ยังไม่มีรูปแบบที่ตายตัว เนื่องจากขึ้น
อยู่กับจำนวนเงินออม การสะสมเงินทุนของชุมชน หมู่บ้านด้วย อย่างไรก็ตาม
สวัสดิการสังคมภาคชุมชนปัจจุบันมีการดำเนินการอย่างหลากหลาย ทั้งจาก
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มการเงินขององค์กรชาวบ้านทั้งที่สนับสนุนโดย
รัฐและโดยกลุ่มชุมชนเองโดยตรง เป็นต้น และยังมีรูปแบบอิสระที่ไม่มีการ
กำหนดกรอบ กฎเกณฑ์ตายตัว จึงทำให้สวัสดิการชุมชนภาคชุมชนมีรูปแบบที่
หลากหลายแต่สอดคล้องกับภาวะความเป็นจริงของแต่ละชุมชน” ซึ่งเป็น
แนวทางที่นำไปใช้ในการจัดองค์กรชุมชนทางการเงิน

การจัดสวัสดิการชุมชนจึงเป็นการใช้วัฒนธรรมชุมชนและความสัมพันธ์ของคนในสังคมชุมชน แบบค่อยเป็นค่อยไป ช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยยึดหลักการแบ่งปันตามกติกา ดังที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนองค์กรมหาชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้เสนอรูปแบบสวัสดิการสังคมชุมชนในหนังสือสวัสดิการชุมชนแก่นจนอย่างยั่งยืน (พรรณทิพย์ เพชรมาก, 2545 : 8-72) นำมาสรุป “หลักสำคัญในการจัดสวัสดิการชุมชน 1. ทำจากสิ่งที่เป็นจริง ไม่ใช่ลอกเค้ามาทั้งหมด สวัสดิการชุมชนต้องสอดคล้องกับวิถีของแต่ละพื้นที่ตั้งใจทำโดยลอกเลียนแบบกันไม่ได้ 2. เริ่มจากเล็กไปใหญ่ ทำแบบค่อยเป็นค่อยไป หากคิดจัดสวัสดิการที่เร็วเกินไป โดยคนไม่พร้อมไม่มีส่วนร่วมไม่รู้ลึกเป็นเจ้าของ 3. เงินเป็นเพียงเครื่องมือไม่ใช่เป้าหมาย ใช้เงินสร้างเงื่อนไข ทำให้คนอยากทำงานอยากทำดี 4. ระบบสวัสดิการที่ดีต้องช่วยเหลือแบบไม่ก่อให้เกิดการแบ่งแยกในชุมชน ควรให้ทุกคนได้ แต่มุ่งเน้นความยากจนและด้อยโอกาส ทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมโดยตกลงกติกาและใช้ร่วมกัน 5. เป็นองค์กรที่ทุกอย่างเชื่อมโยงเข้าหากัน กิจกรรมทุกอย่างสามารถก่อให้เกิดสวัสดิการได้ทุกอย่างตั้งแต่เกิดจนตายกับคนทุกเพศทุกวัย การสร้างสวัสดิการเริ่มจากเรื่องใดก็ได้ 6. ต้องเป็นผู้ให้และผู้รับ 7. ต้องทำด้วยความรักและความอดทน”

2.3 รูปแบบองค์กรการเงินชุมชน

การรวมกลุ่มกองทุนสวัสดิการภาคประชาชนเพื่อคนเฉพาะกลุ่ม เน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับกลุ่ม ดังที่ รังสรรค์ ปิติปัญญา (2543 : 152) กล่าวว่า “องค์กรการเงินชุมชน สามารถแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต, ธนาคารหมู่บ้าน, กลุ่มออมทรัพย์แบบพัฒนาครบวงจรชีวิต, กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และเครดิตยูเนียน องค์กรชุมชนทั้ง 4 รูปแบบนี้มีลักษณะเหมือนกัน คือเป็น ‘องค์กรที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคนและชุมชนให้ดีขึ้น โดยอาศัยการออมเป็นเครื่องมือการพัฒนา’

องค์กรเหล่านี้ทำให้ชุมชนรู้จักจัดการการเงินของตนเองอย่างฉลาด รู้จักอดออม และแนะนำเงินที่อดออดมดังกล่าวมาสะสมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (ช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น) อย่างไรก็ตามเป้าหมายขององค์กรเหล่านี้ไม่ได้อยู่ที่การสร้างเงินออม แต่อยู่ที่การพัฒนาให้เป็น *คนดี มีคุณธรรม มีความเมตตา กรุณา และรู้จักการให้* ซึ่งก่อให้เกิดสันติสุขในชุมชนและสังคมโดยรวม โดยเงินที่ถูกออมจะถูกบริหารเพื่อให้ความช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกแก่เพื่อนสมาชิกที่เดือดร้อน”

นอกจากนี้ ยังมีการแบ่งองค์กรการเงินชุมชนได้อีกเป็น 2 รูปแบบ ดังที่วัลย์พร ประทีปจรัส (2552 : 16-17) อธิบายว่า “1. องค์กรการเงินที่เกิดจากการรวมตัวกันของสมาชิก ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน ซึ่งเงินทุนในการดำเนินการได้จากการระดมทุนของสมาชิก เป็นประจำอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีการระดมทุนเป็นรายเดือน 2. องค์กรการเงินที่เกิดจากการสนับสนุนเงินทุนจากภาครัฐหรือหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น การเงินระดับฐานราก จะเน้นการส่งเสริมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชนทางการเงินฐานราก เน้นการให้ความช่วยเหลือแก่คนในชุมชนซึ่งมีความแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อม ประเพณี และความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น ธุรกรรมหลักของการเงินระดับฐานราก คือการรับฝากเงิน การให้สินเชื่อ การจัดสวัสดิการชุมชน ประเภทของการเงินระดับฐานราก 1. กลุ่มกึ่งในระบบ ประกอบด้วย สหกรณ์ กองทุนระดับหมู่บ้าน 2. กลุ่มพึ่งตนเอง ประกอบด้วย กลุ่มออมทรัพย์ เช่น กลุ่มสังจะออมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยมียุทธศาสตร์ที่สำคัญคือ การพัฒนาคนส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรและระบบการเงินระดับฐานราก การบูรณาการการทำงานภาครัฐ ภาคี เพื่อส่งเสริมการพัฒนาองค์กร และการพัฒนาระบบการเงินระดับฐานราก เสริมสร้างเครือข่ายการจัดการและขยายผล”

2.4 องค์กรการเงินชุมชน : กรณีการจัดตั้งธนาคารเพื่อชุมชน/กลุ่ม ออมทรัพย์

ที่มาของ Microfinance (การเงินระดับจุลภาค) ปัทมาวดี ชูชุกิ และสุกานดา ลูวิส (2552 : 50) กล่าวว่า “Microfinance จะเริ่มจากการออม หรือเริ่มจากการกู้ก่อน แต่หลังจากนั้นมันก็จะพัฒนามากขึ้นและไปสู่สิ่งที่เรียกว่า บริการทางการเงิน นอกจากการให้กู้และการเป็นแหล่งเงินออมแล้ว ก็ยังเป็นการให้บริการทางการเงิน อย่างเช่นการประกันในระดับเล็ก ๆ (Micro-insurance) นอกจากนี้ อาจจะเป็นการประกันสุขภาพหรือการประกันความเสี่ยงในภาคการเกษตร การประกันที่เกี่ยวกับดัชนีภูมิอากาศ (Weather Index Insurance) ซึ่งเพิ่งเริ่มในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา อีกส่วนหนึ่งก็เป็นเรื่องการโอนเงิน (Remittances) เพราะฉะนั้น ภาพของ Microfinance จึงค่อย ๆ เปลี่ยนไป จากการกู้และการออมเงิน ก็กลายมาเป็นการให้บริการทางการเงินต่อคนยาก คนจน (Financial Services)” ดังนั้น การมองในการสะสมเงินในภาพรวมของประเทศ สามารถเพิ่มเงินสะสมได้ด้วยการยกระดับจากระดับฐานรากขึ้นมา (ระดับชุมชน) โดยการจัดตั้งองค์กรชุมชนการเงินต่างๆ ตามที่ วิชุลดา มาตันบุญ และสมนึก ชัชวาลย์ (2549 : 23-24) กล่าวว่า “ในการสะสมทุนของประเทศ ภาคชนบทก็มีส่วนสำคัญที่จะทำให้การเพิ่มขึ้นของทุนเป็นไปในทิศทางที่ต้องการ โดยคนจนหรือคนในชนบทที่แต่เดิมนั้นสะสมทุนด้านการซื้อปศุสัตว์ หรือทรัพย์สินที่มีค่าที่สามารถเปลี่ยนเป็นเงินได้ง่าย เช่น ทองคำ เครื่องประดับต่าง ๆ ฯลฯ สามารถที่จะสะสมทุนด้วยการฝากเงินกับสถาบันการเงินในระดับฐานราก เป็นสถาบันการเงินที่เป็นทางการ เช่น ธนาคาร สหกรณ์ หรือเลือกที่จะฝากเงินกับสถาบันการเงินกึ่งทางการ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน หรือกองทุนชุมชน หรือกลุ่มการเงินอื่น ๆ ในชนบท ซึ่งเมื่อสถาบันการเงินเหล่านี้ได้เงินที่รับฝากก็จะนำไปลงทุนโดยการให้สมาชิกกู้เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพหรือวัตถุประสงค์อื่น ๆ ดังนั้น การเงินระดับฐานรากจึงมีส่วนสนับสนุน

หรือส่งเสริมการสะสมทุนของประเทศและเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถจะแก้ไขปัญหาความยากจนในภาคชนบทได้” ดังนั้นธนาคารเพื่อชุมชน/กลุ่มออมทรัพย์ จึงเป็นประเภทหนึ่งขององค์กรชุมชนทางการเงินที่สามารถตอบโจทย์โดยเข้าถึงและแก้ไขปัญหาด้านการเงินให้กับคนในชนบทได้ ตลอดจนสามารถสร้างสวัสดิการและผลประโยชน์ตอบแทนสมาชิกชุมชน ขณะเดียวกันความเข้มแข็งทางการเงินในระดับฐานรากที่แพร่หลายนี้จะสามารถยกระดับสู่ความเข้มแข็งทางการเงินของชาติได้ด้วย

กลุ่มเป้าหมายสำคัญของธนาคารเพื่อชุมชน/กลุ่มออมทรัพย์ คนในชุมชนต้องเข้าเป็นสมาชิก โดยมุ่งเน้นกลุ่มคนจนและคนที่ไม่มียกยักทรัพย์ ตรงนี้จึงเป็นสวัสดิการที่รองรับและเข้ามาช่วยเหลือคนกลุ่มนี้โดยเฉพาะ ไม่สามารถเข้าถึงสถานบริการทางการเงิน แต่ไม่ได้ปิดกั้นคนกลุ่มอื่นในชุมชน วลัยพร ประทีปจรัส (2552:16) กล่าวว่า “องค์กรการเงินชุมชน เป็นโครงการการเงินที่ดีและเหมาะสมสำหรับประเทศไทย” ดังนั้น รูปแบบจึงเน้นเรื่องการแก้ปัญหาทางการเงินให้กับคนในชุมชน ในขณะเดียวกันมีเป้าหมายสร้างสวัสดิการชุมชนขึ้นมาเพื่อสมาชิกคนในชุมชน

การก่อเกิดของกลุ่มธนาคารเพื่อชุมชนหรือกลุ่มออมทรัพย์ มาจากพื้นฐานอุดมการณ์ร่วมกันของคนในชุมชนที่มองเห็นถึงปัญหาและความสำคัญด้านการเงินและต้องการการพึ่งพาตนเองได้โดยมีสวัสดิการจากการเป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์หรือธนาคารเพื่อชุมชน ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของกลุ่ม จึงเกิดการรวมกลุ่มกันในชุมชนเป็นกลุ่มสมาชิก ดังที่ ณรงค์ บุญสวยขวัญ (2552:137) กล่าวว่า “การก่อเกิดของกลุ่ม องค์กร เกิดมาจากสมาชิกของกลุ่มชุมชนมีคุณค่า ความรู้สึกหรือสำนึกร่วมกัน อาจจะมาจากพื้นที่และ/หรือมาจากการที่สมาชิกดำรงชีวิตอยู่ภายใต้โครงสร้าง ระบบความคิด ความเชื่อ คุณค่า หรืออุดมการณ์ร่วมกัน นอกจากนั้น การก่อเกิดอาจมาจากความเป็นชุมชนที่ใช้พื้นที่ร่วมกัน มีประวัติศาสตร์ร่วมกันและมีประสบการณ์ของชุมชนร่วมกัน”

วัตถุประสงค์สำคัญของการก่อเกิดกลุ่ม ตามที่จันทนา เจริญวิริยะภาพ และคณะ (2546:9) “สำหรับวัตถุประสงค์ของการก่อเกิดกลุ่มออมทรัพย์นั้น มีอยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะ คือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ ซึ่งรูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มมีความแตกต่างกัน”

จากการก่อเกิดเมื่อมีการรวมกลุ่มกันแล้ว มีขั้นตอนในการจัดตั้งเป็นกรอบที่ต้องดำเนินการตาม ดังที่ศิริพร ยอดกมลศาสตร์ (อ้างถึงในณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2550 :115-116) กล่าวว่า “การจัดตั้งธนาคารเพื่อชุมชน มีขั้นตอนในการปฏิบัติ ดังนี้ 1) ให้รัฐสนับสนุนการสำรวจสถานภาพของกลุ่มออมทรัพย์ทั่วประเทศ ในเรื่องจำนวนสมาชิก การบริหารจัดการของกลุ่ม ปริมาณเงินออมและหนี้สิน ฯลฯ เพื่อเตรียมการยกระดับกลุ่มออมทรัพย์ให้มีระดับขั้นการพัฒนาที่ใกล้เคียงกันเพื่อนำไปสู่การจดทะเบียนกลุ่มออมทรัพย์เป็นหน่วยธุรกิจภาคประชาชน 2) กำหนดคุณสมบัติในการจดทะเบียนกลุ่มออมทรัพย์เป็นหน่วยธุรกิจภาคประชาชนและจัดทำสถาบันเคลียร์ริงของกลุ่มออมทรัพย์แบบไม่เป็นทางการ เพื่อช่วยเหลือกลุ่มออมทรัพย์ที่ขาดคุณสมบัติ เช่น มีสมาชิกล้นเกินไป มีเงินน้อยเกินไป ฯลฯ ให้มีความพร้อมในการจดทะเบียนเป็นหน่วยธุรกิจภาคประชาชน 3) จัดตั้งธนาคารเพื่อชุมชน โดยให้กลุ่มออมทรัพย์ที่เป็นหน่วยธุรกิจภาคประชาชนเป็นผู้ถือหุ้น ตัวแทนจากหน่วยธุรกิจภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและนโยบายของธนาคาร ส่วนงานบริหารให้จัดจ้างนักบริหารมืออาชีพ 4) ให้ธนาคารมีโครงการกู้เงินพิเศษ 1 อัตราดอกเบี้ยไม่เกินร้อยละ 5 เป็นเงินกู้เพื่อใช้ในกิจกรรมทั่วไป สำหรับกลุ่มออมทรัพย์และหรือเกษตรกรที่มีกลุ่มออมทรัพย์ค้ำประกัน 5) ให้ธนาคารมีโครงการเงินกู้พิเศษ 2 อัตราดอกเบี้ยไม่เกินร้อยละ 2 และมีระยะปลอดดอกเบี้ย 1-5 ปีแล้วแต่กรณี เป็นเงินกู้เพื่อใช้ในการลงทุนทำการผลิตและหรือการปรับปรุงพื้นที่เกษตรกรไปสู่งการทำเกษตรกรรมยั่งยืนสำหรับเกษตรกรทุกคน 6) ให้จัดสรรเงินปันผลไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการ

รวมกลุ่มของเกษตรกร โดยเฉพาะในระยะเริ่มแรก ต้องเน้นให้ความช่วยเหลือกลุ่มออมทรัพย์ที่ขาดคุณสมบัติแต่ต้องการจดทะเบียนเป็นหน่วยธุรกิจภาคประชาชนก่อน หลังจากนั้นจึงจัดสรรให้ทำกิจกรรมอื่น ๆ (เช่น การจัดอบรมพัฒนาทักษะ พัฒนาอาชีพ ให้ทุนการศึกษา ฯลฯ) และจัดสรรเงินปันผลไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 อุดหนุนกองทุนสวัสดิการเกษตรกร”

ยกตัวอย่างกรณีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์วันละบาท (กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ) การก่อเกิดของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เกิดจากคนในชุมชนเองที่ต้องการแก้ปัญหาการเงินในชุมชนและจัดสวัสดิการขึ้นเอง ที่สำคัญคือมีรูปแบบพิเศษโดยกลวิธีที่ใช้หลักธรรมะ “การทำดี ช่วยเหลือ แบ่งปัน เพื่อส่วนรวม” ในการดำเนินกิจกรรมของธนาคารและปลูกฝังความมุ่งมั่นตั้งใจของสมาชิก ปีทมาวดีชูชุกี และสุกานดาลูวิส (2552 : 13) กล่าวว่า “เมื่อพูดถึงสถาบัน ดิฉันหมายถึงกตिका ซึ่งก็คือการใช้สัจจะ การออมและหลักการเฉลี่ยทุกข์ เฉลี่ยสุข เป็นกตिकाการจัดการทางการเงินเพื่อดูแลทุกข์สุขของคนในชุมชน” ดังที่อภิญญา เวชยชัย และศิริพร ยอดกมลศาสตร์ (2550:147-148) กล่าวว่า “การจัดกลุ่มออมทรัพย์ มีทั้งริเริ่มโดยชุมชนเองและร่วมริเริ่มกับกลุ่มองค์กรภายนอกส่วนใหญ่พยายามจัดการในรูปแบบของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์หรือธนาคารชุมชน นั่นคือ การออมทรัพย์อย่างต่อเนื่องทุกเดือน โดยไม่จำเป็นต้องออมมาก แต่จะต้องตั้งสัจจะว่าจะออมเท่าใดและต้องทำตามความตั้งใจนั้นให้ได้ โดยพื้นฐาน กลุ่มออมทรัพย์มีหน้าที่ในการรับฝากและปล่อยกู้ มีรายได้จากดอกเบี้ยและตอบแทนสมาชิกในรูปเงินปันผล แต่ในกรณีของชุมชนเข้มแข็ง กลุ่มออมทรัพย์จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาและการจัดสวัสดิการชุมชน โดยอาศัยการกันเงินดอกเบี้ยส่วนหนึ่งมาใช้ในการกิจกรรมของส่วนรวม เช่น การตั้งกองทุนช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาล กองทุนอุดหนุนการศึกษา กองทุนพัฒนาอาชีพ เป็นต้น” ข้างต้นจึงสะท้อนว่า “กลุ่มสัจจะออมทรัพย์” คือ Microfinance (การเงินระดับจุลภาค) หรือการเงินระดับฐานราก

จากข้อมูลของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนของกรมมหชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2548 : 104-106) อธิบายว่า “ปัจจุบันพัฒนาการของงานสวัสดิการภาคชุมชนเปลี่ยนรูปแบบไปมากขึ้น จากการออมทรัพย์แบบสัจจะสะสม เพื่อรวมทุนไว้กู้และนำส่วนของกำไรบางส่วนมาสงเคราะห์คนยากไร้ในชุมชนกลับกลายมาเป็นการออมเพื่อการสะสมไว้เป็นสวัสดิการระยะยาว เช่น การได้รับผลประโยชน์เมื่อผู้ออมเจ็บป่วย เสียชีวิต ผลจากการออมจะตกแก่บุตรหลานในอนาคต เป็นการออมเพื่อสร้างเบี้ยบำนาญ บำนาญแบบชาวบ้าน ได้เงินตอบแทนในระยะยาวที่ผู้ออมคิดการณ์ไกล มอบให้แก่บุตรหลานมากกว่าจะเป็นการออมเพื่อประโยชน์เฉพาะหน้าหรือประโยชน์ปัจจุบัน

ยกตัวอย่างในต่างประเทศ สรุปรจากหนังสือ “ธนาคารเพื่อคนจน” โดย MUHAMMAD YUNUS (1940) แปลโดย สถณี อาชวานันทกุล (2551) ประเทศบังกลาเทศ ธนาคารเพื่อคนจน หรือ “ธนาคารกรามีน” (Grameen Bank) โดยมีผู้ก่อตั้งคือ มุฮัมมัด ยูนุส เป็นธนาคารคนจนแห่งแรกของโลก โดยมี “คนจน” ที่สุดในสังคมเป็นลูกค้าธนาคาร โดยธนาคารแห่งนี้และพนักงานของธนาคารต่างอาศัย “ความจริงใจ” ในการช่วยเหลือคนจนและพยายามแก้ปัญหาความยากจนให้กับคนจนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ เลี้ยงดูตนเองได้อย่างยั่งยืน ก่อนการก่อตั้งธนาคารผู้เขียนได้วิเคราะห์สำรวจเศรษฐกิจท้องถิ่นของหมู่บ้านโจบร้า โดยวิเคราะห์สาเหตุของความยากจน ชี้ให้เห็นถึงปัญหาการขาด “สิทธิขั้นพื้นฐาน” ของคนจน (Entitlements) “ธนาคารกรามีน” จึงเป็นธนาคารคนจนแห่งแรกของโลก ที่ปล่อยกู้โดยไม่ต้องมีหลักประกัน ไม่มีการจำนอง แต่ประสบความสำเร็จด้วยอัตราการชำระคืนเงินกู้สูงถึงร้อยละ 98 และคุณภาพชีวิตของผู้คนในชุมชนที่ดีขึ้นในทุกด้าน โดยการให้กู้ยืมเงินไปสร้างงานสร้างอาชีพตามการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐศาสตร์จุลภาค (microcredit) ในปีแรกคือปี ค.ศ. 1977 ผู้ก่อตั้งตัดสินใจทำตรงกันข้ามกับ

ธนาคารกระแสหลัก โดยให้การผ่อนชำระรายวัน โดยให้เงินก้อนที่ลูกหนี้ต้องชำระคืนมีขนาดเล็กจนลูกหนี้ไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นภาระ โดยขอให้ลูกหนี้ชำระเงินกู้คืนภายในระยะเวลาหนึ่งปี จากการทดลองธนาคารชนบทเพื่อคนจน สาขากรามีน โดยมีการปล่อยสินเชื่อให้กับคนจน โดยให้กลุ่มลูกหนี้ทุกคนเป็นสมาชิก จึงกลายเป็นกลุ่มสนับสนุนธนาคารสู่ความสำเร็จ อย่างไรก็ตามธนาคารยังคงสนับสนุนให้ลูกหนี้ออมเงิน จะได้ใช้เงินเก็บในยามทุกข์ยากได้ด้วย โดยบังคับให้ลูกหนี้ฝากเงินร้อยละห้าของเงินกู้ในกองทุนกลุ่ม (group fund) ผลคือธนาคารแห่งนี้ประสบความสำเร็จ มีลูกหนี้ที่เป็นคนจนชำระคืนเงินกู้ยู่ในระดับสูงอย่างต่อเนื่อง มีหนี้เสียเพียงร้อยละ 1 เท่านั้น โดยเฉพาะลูกหนี้ที่อาศัยอยู่บริเวณที่มีความเสี่ยงต่อภัยธรรมชาติกลับเป็นผู้ชำระหนี้ตรงเวลากว่าผู้ที่มีฐานะ ทั้งนี้เนื่องจากธนาคารได้สร้างอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจระหว่างมนุษย์ ไม่ใช่สัญญากระดาษ นอกจากนี้ ธนาคารแห่งนี้ยังเปิดโอกาสให้ลูกหนี้ที่เป็นผู้หญิงเข้ามากู้เงินด้วย เป็นระบบธนาคารที่ออกแบบมาสำหรับผู้หญิง ผลคือเงินกู้ที่ผู้หญิงก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเร็วกว่าเงินกู้ที่ผู้ชาย โดยพยายามแก้ปัญหาเรื่อง “สิทธิสตรี” ธนาคารแห่งนี้จึงเป็นต้นแบบ (Model) มุ่งสร้างเงินออมหรือสวัสดิการให้กับลูกหนี้ โดยธนาคารกรามีนแห่งนี้เป็นต้นแบบ (Model) มุ่งสร้างเงินออมหรือสวัสดิการให้กับลูกหนี้เหมือนกับแนวคิดสัจจะหรือสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย ซึ่งนับเป็นต้นแบบสำคัญในการลดความเสี่ยงในชีวิตของลูกหนี้และเสริมสร้างวินัยและทักษะการบริหารจัดการเงิน ตามที่ปัทมาวดี ชูชุกี และสุกานดา ลูวิส (2552:13) กล่าวว่า “Grameen Bank ของยูเนสต้องการให้สมาชิกมีรายได้ มีอาชีพที่มั่นคง มีปัจจัยสี่พร้อม โดยเน้นการออมและการเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ”

ในประเทศไทยกรณีของสวัสดิการจากการออมวันละบาทของนายชบ ยอดแก้ว อ.จะนะ จ.สงขลา เชื่อว่าแนวคิดสัจจะวันละ 1 บาท เป็นเครื่องมือในการทำสวัสดิการภาคประชาชน โดยคิดผลตอบแทนให้แก่ผู้ออม ตามวาระ

สำคัญของชีวิตที่ยึดหลักศาสนาพุทธ ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นฐาน เป็นการคิดร่วมกันของคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการภาคประชาชน โดยมีหลักเกณฑ์ของสมาชิกใน 9 ชุมชน สวัสดิการภาคประชาชนจะครอบคลุมใน 9 เรื่องให้กับสมาชิกโดยเริ่มจากการออมเงินรายวัน วันละ 1 บาทมาตั้งแต่เป็นกองทุนสัจจะวันละ 1 บาท เมื่อได้กองทุนก็จะนำมาบริหารจัดการเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) 30% นำไปลงทุนวิสาหกิจ ธุรกิจชุมชน การศึกษา 2) 50% นำมาจ่ายเป็นสวัสดิการ 9 เรื่องให้กับสมาชิก 3) 20% นำมาจัดเป็นกองทุน การจัดสวัสดิการภาคประชาชนครอบคลุม 6 ด้าน 9 เรื่อง³ ด้านสุขภาพอนามัย (การคลอดบุตร การเจ็บป่วย) ด้านการศึกษา ด้านอาชีพและรายได้ (สวัสดิการคนทำงาน สวัสดิการเงินกู้ สวัสดิการเงินฝาก) ด้านบริการสังคม (กองทุนจ่ายเงินฝากสัจจะให้กับคนด้อยโอกาส) ด้านชราภาพ ด้านการตาย ดังที่ปัทมาวดี ชูชุกี และสุกานดา ลูวิส (2552 : 13-14) กล่าวว่า “ส่วนไทยนั้น มีแนวคิดสัจจะตั้งใจมั่นเชื่อถือกับตัวเองว่าออมสม่ำเสมอ (ดังเช่นกลุ่มสัจจะออมทรัพย์) หรือการ “เฉลี่ยทุกข์เฉลี่ยสุข (ดังเช่นกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชน)” ซึ่งสะท้อนถึงระบบความสัมพันธ์แบบช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกันของผู้คนในชุมชน แนวคิดกลุ่มการเงินชุมชนของไทยจึงมีฐานคิดทางศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งน่าจะเป็นจุดเด่นที่สำคัญ”

³โดยมีรายละเอียดสวัสดิการ 9 เรื่อง ได้แก่ 1. เกิด ให้ลูก 500 บาท แม่นอนโรงพยาบาล ได้คืนละ 100 บาท ไม่เกิน 5 คืน ปัสสาวะไม่เกิน 2,000 บาท 2. แก่ สัจจะครบ 15 ปี อายุ 60 ปี ได้บำนาญเดือนละ 300 บาท สัจจะครบ 20 ปี อายุ 60 ปี ได้บำนาญเดือนละ 400 บาท (สัจจะครบทุก ๆ 5 ปี จะทำให้ได้เงินเพิ่มช่วงละ 100 บาท สูงสุด 60 ปี ได้บำนาญเดือนละ 1,200 บาท) 3. เจ็บ นอนโรงพยาบาล ได้คืนละ 100 บาท ปัสสาวะไม่เกิน 10 คืน 4. ตาย สัจจะ 180 วัน ตาย ได้ค่าทำศพ 2,500 บาท สัจจะ 365 วัน ตายได้ค่าทำศพ 5,000 บาท (สัจจะสูงสุด 5,840 วัน ตาย ได้ค่าทำศพ 30,000 บาท) 5.ทุนการศึกษา ยืมกองทุน 30% 6. คนด้อยโอกาส กองทุนจ่ายให้นำไปฝากสัจจะ 7. สวัสดิการคนทำงาน จ่ายให้คนละ 130 บาทต่อวัน ฝากออม 100 บาท 30 บาท ฝากสัจจะ 8. สวัสดิการเงินกู้ ตายกองทุนจ่ายในวงเงินไม่เกิน 30,000 บาท และกู้มาแล้วไม่น้อยกว่า 365 วัน 9. สวัสดิการเงินฝาก ตายจ่าย 50% แต่ไม่เกินวงเงิน 15,000 บาท ”

ดังกล่าวจะเห็นว่าเน้นการจัดสวัสดิการเพื่อชุมชนและส่วนรวม ในรูปแบบของ “เงินกองทุน” ต่าง ๆ ในขณะเดียวกันก็มีการจัดในรูปแบบของการ จัดสวัสดิการเพื่อผลประโยชน์ส่วนบุคคลมากนัก้อยต่างกันตอบแทนสู่สมาชิกตาม ระยะเวลาและจำนวนเงินฝาก ดังนั้น การก่อตั้งองค์การการเงินชุมชน : การจัด ตั้งธนาคารเพื่อชุมชน/กลุ่มออมทรัพย์ ก่อเกิดจากคนในชุมชนที่มีอุดมการณ์ ร่วมกันในการตั้งมั่นกับสัจจะบนหลักพื้นฐานของศาสนาและวัฒนธรรมไม่ว่า จะเป็นในประเทศไทยและในบังกลาเทศ และสมาชิกร่วมกันดำเนินการเพื่อ สวัสดิการเป็นผลประโยชน์ตอบแทน โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากภาครัฐ แม้จะเป็นเงินผลประโยชน์ตอบแทนไม่มากนักแต่ก็พอเพียงสำหรับค่าใช้จ่ายใน ยามฉุกเฉินหรือเลี้ยงดูตนเองได้ดี โดยเฉพาะกับสมาชิกที่เป็นคนจน คนยากไร้ เข้าไม่ถึงสวัสดิการภาครัฐตรงนี้จึงเป็นตาข่ายปลอดภัยรองรับคนในสังคม

2.5 บทบาทขององค์การการเงินชุมชน

บทบาทขององค์การการเงินชุมชนในมุมมองของการเปลี่ยนแปลง สังคมที่ยิ่งใหญ่อย่างหนึ่ง เป็นไปในเชิงประโยชน์ทางบวกเพื่อชุมชนทั้งสิ้น จาก Douglas P. Biklen (1983 : 3) กล่าวว่า “การจัดองค์กรชุมชนเป็นการ กระตุ้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ประวัติของผลกระทบการจัดองค์กรทาง สังคม คือความมั่งคั่ง” สอดคล้องกับมุมมองของ Robert Perlman and Arnold Gurin (1972 : 59) ที่มองถึงลักษณะของการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ทางสังคมเนื่องจากมีกระบวนการทำกิจกรรมที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภาย ใต้หลักการมีส่วนร่วมและประชาธิปไตย ซึ่งเป็นลักษณะการมองภาพอนาคตสู่ การพัฒนาที่ดีกว่า กล่าวว่า “องค์กรชุมชนอ้างถึงวิธีการแทรกแซงที่หลากหลาย ด้วยการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีอาชีพที่ช่วยระบบการกระทำของสังคมที่ ประกอบด้วยกลุ่มปัจเจก กลุ่มต่าง หรือองค์กรจะมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ร่วมกันวางแผนเพื่อที่จะเชื่อมต่อกับปัญหาสังคมภายในระบบประชาธิปไตยของ ค่านิยม มันเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่มุ่งหมายการเปลี่ยนแปลงสังคม

กับการอ้างถึงสภาพแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เกี่ยวข้องกับ 2 ประการ 1. กระบวนการของการทำงานกับระบบการปฏิบัติที่รวมถึงการวางแผนและการจัดองค์กร การบ่งชี้พื้นที่ปัญหา การวินิจฉัยสาเหตุและการกำหนดวิธีแก้ปัญหาและ 2. การพัฒนายุทธศาสตร์และการระดมทรัพยากรที่จำเป็นในการมีผลกระทบต่อการดำเนินการ” ดังนั้น จากบทบาทองค์กรชุมชนทางการเงินจึงทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนไปข้างหน้าได้ดี จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และองค์ความรู้ของคนในชุมชนเอง ทำให้ประชาชนสามารถทำกิจกรรมที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน บทบาทขององค์กรชุมชนจึงเปรียบเหมือนตาข่ายรองรับที่เฝ้าช่วยคนในสังคมชุมชน ได้พัฒนาตนเองจากฐานรากชุมชน

บทบาทข้างต้นจึงสอดคล้องกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยพระสุบิน ปณีโต (2541 : 14-15) มีหลักการที่สำคัญในกระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติผ่าน การออมเงิน-บริหารเงินชุมชน คือ

1. การเริ่มออมและกู้ โดยการทดลองทำและเรียนรู้ทันทีในวันเดียวกันกับวันที่เริ่มต้นก่อตั้งกลุ่มของสมาชิกพร้อม ๆ กันทุกคน เป็นการให้ความรู้และโอกาสในการฝึกฝนอย่างครบถ้วน ทั้งกระบวนการในวันแรกของการดำเนินกิจกรรม อันเป็นโอกาสแรกเริ่มที่สมาชิกกำลังให้ความสนใจสูงสุดต่อกิจกรรมของกลุ่ม

2. การจัดการการเงินระดับชุมชนหรือกลุ่มย่อย ๆ ที่เกิดขึ้นในทุกรอบเดือนนี้ มีความสำคัญในการเป็น การเปิดเวทีประชาธิปไตยขึ้น อันนำไปสู่การร่วมกันสร้างศีลธรรมใหม่ หรือกฎของชุมชนในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นกระบวนการกำหนดตนเองที่ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ได้อีกครั้ง การสร้างกระบวนการเรียนรู้ เรื่องการเงินและเศรษฐกิจชุมชนให้แก่สมาชิก การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มและบทบาทของสตรีให้มีมากขึ้นเรื่อย ๆ

3. การร่วมบริหารกองทุนสวัสดิการของชุมชนและปรับพฤติกรรมไปสู่ “กฎประชาธิปไตยของชุมชน” โดยกองทุนนี้มีความสำคัญ 3 ประการ คือ เป็นการสร้างจิตสำนึกความเสียสละให้แก่คนในชุมชน เป็นหลักประกันของชีวิตครอบครัว และชุมชน และช่วยควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน

4. การริเริ่มกลุ่มเกิดขึ้นจากในวัด ซึ่งสามารถดึงคนดีในชุมชนให้เข้ามาร่วมกันทำงานเพื่อชุมชน อันเป็นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างวัดและคนดีเข้ากับคนส่วนใหญ่ในชุมชน นำไปสู่กิจกรรมการสร้างสรรค์ชุมชนด้านอื่น ๆ ต่อไป

5. การติดตามพฤติกรรม โดยใช้ตัวชี้วัดของสมาชิกกลุ่มในเชิงศีลธรรมและการฝึกธรรมะ ผ่านกิจกรรมการออม

6. การขยายเครือข่ายผ่านพระ ในช่วงเข้าพรรษา โดยมีกิจกรรมงานบุญเป็นโอกาสในการสื่อสารที่สำคัญ”

3. การสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับองค์กรการเงินชุมชน

ปัทมาวดี ชูชุกี และสุกานดา ลูวิส (2552 : 42) แสดงทัศนะคติว่า “การมองไปข้างหน้า นั้น คิดว่าองค์กรการเงินชุมชนสามารถมีบทบาทในกระบวนการพัฒนาได้อีกมาก โดยเฉพาะเรื่องสวัสดิการภาคประชาชน ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบตัวเงินที่ชาวบ้านช่วยเหลือกันเองหรือการใช้เป็นฐานการพัฒนาอาชีพและการเป็นช่องทางหนึ่งที่รัฐจะส่งผ่านสวัสดิการให้แก่ผู้อยู่นอกภาคทางการแต่ก่อนจะไปถึงจุดนั้น ยังมีเรื่องที่ต้องจัดการกับปัจจุบันอีกมากเพื่อให้การจัดการระบบขององค์กรการเงินที่เป็นอยู่มีความเข้มแข็งขึ้น”

แม้ว่าองค์กรการเงินชุมชนจะมีบทบาทอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและองค์กรการเงินชุมชนก็ยังคงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากต่อชุมชน ดังนั้น ความเข้มแข็งและยั่งยืนนั้นต้องเริ่มจากเสริมสร้างพลังจากภายในองค์กรการเงินชุมชนเองประสานกับแรงสนับสนุนจากภายนอกที่เป็นบริบทและสภาพแวดล้อมชุมชน ดังนั้น หากเป็นสิ่งที่สร้างความ

เข้มแข็งและยั่งยืนให้กับองค์กรได้จะทำให้สามารถเป็นที่พึ่งของคนในชุมชนและ
เป็นสมบัติอันล้ำค่าเป็นแสงสว่างให้กับการเงินชุมชนต่อชุมชนต่อไป ทั้งนี้ผู้เขียน
จะนำเสนอองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ ที่ไม่ควรละเลย

1) ควรพัฒนาความเข้มแข็งแบบฐานราก นำวิธีแบบ bottom-up
จากชาวบ้านเป็นบทบาทหลัก และใช้สภาองค์กรชุมชน⁴ (ไม่ใช่ส่วนราชการ)
ดังนั้น สภาองค์กรจึงเน้นหลักประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชน
โดยใช้เป็นฐานในการสร้างความเข้มแข็งของสมาชิก โดยรวบรวมความคิด
ความต้องการ ปัญหาและแนวทางพัฒนาจากชาวบ้านเสนอต่อองค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยเหลือให้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทราบทิศทางและ
นำไปสู่การสนับสนุนการพัฒนาที่ตรงตามความต้องการและแก้ปัญหาให้
ชาวบ้านได้ กลไกส่วนท้องถิ่นก็จะขับเคลื่อนไปสู่การพัฒนาได้ดียิ่งขึ้นได้ เช่น
ในรูปแบบของการถ่ายทอดองค์ความรู้ ทรัพยากรด้านการเงิน วัสดุอุปกรณ์
กำลังคน เป็นต้น

2) คณะทำงานสุขภาพคนไทย (2554 : 1) กล่าวว่า “เกือบร้อยละ 90
ของหมู่บ้านไทย มีการจัดสวัสดิการชุมชน แต่มีเพียงร้อยละ 37.4 เท่านั้น
ที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง” ดังนั้น การใช้ทางออกจากแนวคิดของ Robert
Perlman and Arnold Gurin (1972 : 53) กล่าวว่า “การวางแผนชุมชน

⁴สภาองค์กรชุมชน หมายถึง เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนา
ชุมชนของคนในชุมชนท้องถิ่น โดยคนในชุมชนท้องถิ่น และเพื่อคนในชุมชนท้องถิ่น เวทีแลกเปลี่ยน
เรียนรู้ดังกล่าวประกอบด้วย ตัวแทนของสถาบันในชุมชนท้องถิ่น เช่น วัด โรงเรียน สถานีอนามัย
เป็นต้น ตัวแทนของกลุ่มองค์กรชุมชนต่าง ๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มโรงสี กลุ่มอนุรักษ์
ป่าและกลุ่มกิจกรรมพัฒนาอื่น ๆ ที่มีอยู่ในแต่ละชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้รู้
ภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้นำทางการได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในชุมชนท้องถิ่น เข้ามาร่วมใช้
เวทีพูดคุยเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน เป็นระบบการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นที่
มีมาตั้งแต่อดีตแล้ว (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน) (องค์การมหาชน) กระทรวงพัฒนาสังคมและความ
มั่นคงของมนุษย์, 2550 : 17,19)

(Community Planning) การมุ่งเน้นตัวแบบนี้คือทางแก้ปัญหาที่มุ่งปัญหาสังคมที่แท้จริง ผู้นำไปปฏิบัติเป็นผู้เชี่ยวชาญ ผู้จัดการข้อมูล และนักวิเคราะห์ และเป็นผู้นำโครงการไปปฏิบัติและผู้อำนวยการความสะดวก” กล่าวคือควรทำให้องค์กรชุมชนทางการเงินมีการวางแผนที่ชัดเจน แม้ว่าจะมีการใช้วัฒนธรรมชุมชนและความสัมพันธ์ของสมาชิกชุมชนในการดำเนินงานหรือบริหารจัดการที่นับว่าเป็นจุดแข็งแต่ก็เป็นจุดอ่อนได้เช่นกัน นอกจากนี้ ในการกำหนดแผนชุมชนต้องอาศัยข้อมูล การวิเคราะห์และความเป็นมืออาชีพในการดำเนินงานของผู้บริหาร ให้กำหนดทิศทางและกลยุทธ์ต่อไปได้ จึงควรมีการบูรณาการผสมผสานการดำเนินงานความร่วมมือโดยดำเนินการเป็นเครือข่ายร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน รัฐวิสาหกิจ และองค์กรไม่แสวงหากำไร (NGOs) ดังกล่าวจะทำให้งานด้านการเงินได้รับความช่วยเหลือและดำเนินการได้รวดเร็วขึ้น อีกทั้งยังนำไปสู่การจัดตั้งเป็นกองทุนต่าง ๆ เพื่อชุมชนส่วนรวม

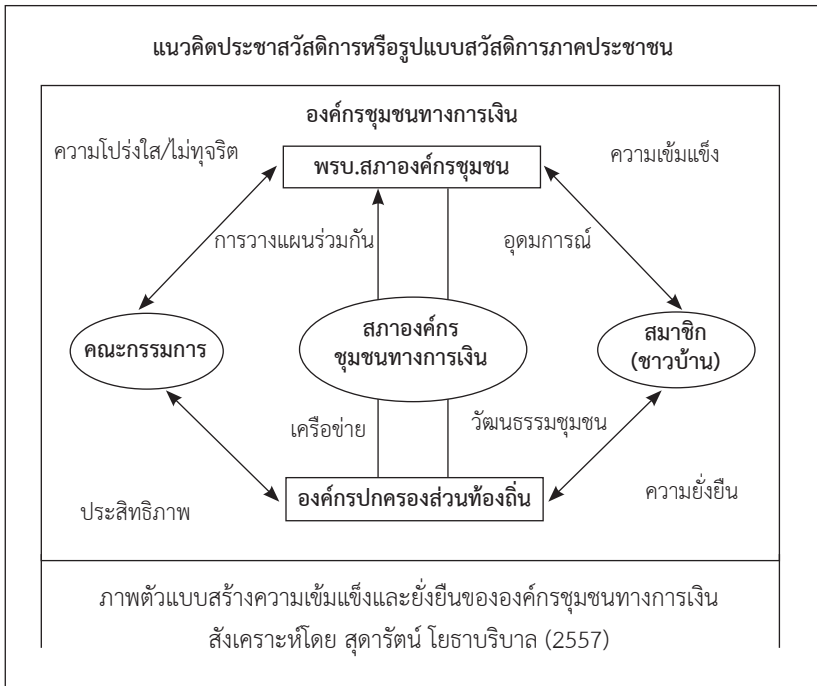
3) การยึดมั่นในอุดมการณ์ของสมาชิกในชุมชนเป็นเหมือนเกราะที่แข็งแกร่งของชุมชน เพราะจะทำให้เกิดความเหนียวแน่นของสมาชิกและความเชื่อมั่นในอุดมการณ์ สร้างระเบียบวินัยทางการเงินให้สมาชิกได้ดี เช่น การทำความดี การทำเพื่ออนาคต ตามที่ พัทธน์ บุญยรัตพันธุ์ (2549 : 15) กล่าวว่า “อุดมการณ์พัฒนาชุมชน ซึ่งมีศูนย์กลางนัยนี้อยู่ที่การสร้างพลังชุมชนและใช้พลังชุมชนในการพัฒนาชุมชนนั้น แท้จริงแล้วก็คืออุดมการณ์แห่งการครองตนที่ถูกต้องตามระบอบประชาธิปไตยหรือที่เรียกว่าเป็นการปกครองของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชนนั่นเอง เราอาจเปรียบเทียบอุดมการณ์ทั้งสองนี้ได้โดยพิจารณาถึงขั้นตอนที่สำคัญที่จะนำไปสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยกับวิถีการพัฒนาชุมชน”

4) วัฒนธรรมเป็นทุนที่สำคัญในการพัฒนาองค์กรชุมชนทางการเงิน ดังที่บุญนาถ ตีวกุล (2544 : 60) กล่าวว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับ

การพัฒนา สิ่งทั้งหลายที่จะดำรงอยู่ด้วยดี พร้อมทั้งจะเจริญงอกงามต่อไป ต้องมีองค์ประกอบที่สามสัมพันธ์เกื้อกูลกันจนทำให้องค์รวมอยู่ในภาวะสมดุล วัฒนธรรมที่สืบมาจากเก่ากับการพัฒนาที่จะคืบหน้าต่อไป ต้องประสานสัมพันธ์กัน จนทำให้สังคมดำรงอยู่และดำเนินไปอย่างมีดุลยภาพ ความเจริญงอกงามและประโยชน์สุขที่แท้จริงจึงจะเกิดขึ้นได้” เพราะวัฒนธรรมจะเป็นสิ่งร้อยรัดและทำให้คนเห็นคุณค่าของตนเอง ของชุมชน ของผู้อื่น จะทำให้เกิดความรักและกลมเกลียวกันในหมู่คณะมากขึ้น สิ่งที่ตามมาคือความร่วมมือและความสามัคคีของกลุ่มที่จะนำไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาองค์กรชุมชนทางการเงินได้ โดยเฉพาะกับเรื่องเงินต้องได้รับความร่วมมือและปราศจากความขัดแย้งในกลุ่ม

5) Douglas P. Biklen (1983 : 8) กล่าวว่า “กฎหมาย กลายเป็นสิ่งที่ได้รับความตระหนักเป็นกลยุทธ์การดำเนินการ” ในกรณีนี้จึงควรเชื่อมั่นใช้กฎหมายในการสนับสนุนและขับเคลื่อนการดำเนินงานขององค์กรชุมชนการเงิน ในปัจจุบันมีพรบ.สภาองค์กรชุมชน 2551 ซึ่งมีความสำคัญคือจะเสริมสร้างบทบาทของชาวบ้าน สร้างความเข้มแข็งของสมาชิกในชุมชน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การให้ความร่วมมือกันของสมาชิก ทำให้สภาองค์กรชุมชนมีสถานภาพชัดเจนมากขึ้นและมีบทบาทเป็นแกนหลักของชุมชน อีกทั้งยังมีบทบาทในการกำหนดและกำกับอำนาจหน้าที่และกิจกรรมของสมาชิกและคณะกรรมการในองค์กรชุมชน ทั้งนี้เพราะองค์กรชุมชนทางการเงินในเรื่องด้านการเงินต้องมีความชัดเจน เพราะต้องทำให้ปลอดการทุจริต คอร์รัปชัน และทำให้เกิดความโปร่งใส จัดสรรผลประโยชน์และสวัสดิการให้กับสมาชิกด้วยความเป็นธรรมตามระเบียบที่กำหนดไว้

4. ตัวแบบแนวทางการสร้างองค์กรทางการเงินที่เข้มแข็งและยั่งยืน
ผู้เขียนขอเสนอตัวแบบ ดังนี้

อธิบายตัวแบบข้างต้นได้ว่า “แนวคิดประชาสวัสดิการหรือรูปแบบสวัสดิการภาคประชาชน” เป็นกรอบแนวคิดใหญ่ที่ครอบคลุมวิถีขององค์กรชุมชนทางการเงิน โดยกลไกที่เป็นองค์ประกอบ 5 ประการในการสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืน ได้แก่ พรบ.สภาองค์กรชุมชน สภาองค์กรชุมชนทางการเงิน สมาชิก (ชาวบ้าน) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คณะกรรมการ ซึ่งต่างต้องมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นระบบ จึงทำให้เกิดบริบทขององค์กรชุมชนทางการเงินขึ้นมา ได้แก่ การวางแผนร่วมกัน อุดมการณ์ร่วมกัน วัฒนธรรมชุมชน เครื่องมือ บริบทดังกล่าวจะผลักดันไปสู่การดำเนินการขององค์กรชุมชน

ทางการเงินให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนได้ 4 ประการ ได้แก่ มีความโปร่งใส หรือการไม่ทุจริต ความเข้มแข็ง ความยั่งยืน และประสิทธิภาพ

บทสรุป

แนวคิดประชาสวัสดิการหรือรูปแบบสวัสดิการภาคประชาชน เป็นแนวคิดที่เป็นกรอบในการสร้างสวัสดิการโดยคนในชุมชน เพื่อคนในชุมชนเอง การจัดตั้งองค์กรการเงินชุมชนจึงเป็นองค์กรที่เป็นตาข่ายนิรภัยที่รองรับให้ความช่วยเหลือครอบคลุมทั้งผู้ด้อยโอกาส คนจนและไร้ที่พึ่งในสังคมที่ไม่เข้าเกณฑ์หรือมีเงื่อนไขในการสู่ระบบการจัดสวัสดิการของรัฐ ให้ไม่ต้องพึ่งพาและรอความช่วยเหลือจากองค์กรภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว นอกจากนี้ ในมุมมองการจัดสวัสดิการต้องมีการจัดสวัสดิการให้ครอบคลุมสมาชิกตั้งแต่เกิดจนตาย ในกรณีขององค์กรการเงินชุมชน : การจัดตั้งธนาคารเพื่อชุมชน/กลุ่มออมทรัพย์ แม้ไม่ใช่องค์กรของรัฐและไม่ใช่องค์กรที่เป็นทางการ แต่ได้ใช้วัฒนธรรมชุมชนและความสัมพันธ์ชุมชนในการดำเนินงานจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งขององค์กรการเงินชุมชนจึงเป็นการช่วยยกระดับการเงินชุมชนให้มีความเข้มแข็งเพื่ออนาคต ผลไปสู่การจัดสวัสดิการชุมชนเพื่อสมาชิกส่วนบุคคลและส่วนรวมต่อไป แม้ว่าองค์กรการเงินชุมชนจะเป็นทางสว่างแต่การรักษาให้คงอยู่อย่างเข้มแข็งและยั่งยืนยากยิ่งกว่า ผู้เขียนจึงได้นำเสนอแนวทางสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนสำหรับองค์กรการเงินชุมชนขึ้นมา 5 ประการสำคัญ ที่ควรพัฒนาและดำเนินการ ได้แก่ พัฒนาความเข้มแข็งจากฐานราก (bottom up) เชื่อมต่อกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การวางแผนชุมชนและการทำงานเป็นเครือข่ายช่วยเหลือและจัดสรรทรัพยากร การยึดมั่นในอุดมการณ์ความคิดของสมาชิก ใช้วัฒนธรรมชุมชนร้อยรัดสมาชิก ถือมั่นใช้กฎหมายในการสนับสนุนและขับเคลื่อนการดำเนินงานขององค์กรชุมชนการเงิน ตาม พรบ. สภาองค์กรชุมชน 2551 และผู้เขียนยังได้นำเสนอตัวแบบสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนขององค์กรชุมชน

ทางการเงินขึ้นมา โดยในแต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กันและส่งผลเกี่ยวเนื่องกันอย่างเป็นระบบภายใต้แนวคิดประชาสวัสดิการหรือรูปแบบสวัสดิการภาคประชาชน ดังนั้นหากการเงินในระดับฐานรากเข้มแข็งและยั่งยืนแล้วจะผลักดันให้การเงินในระดับที่สูงขึ้นจนถึงประเทศชาติมีความเข้มแข็งตามไปด้วย

เอกสารอ้างอิง

กิตติพัฒน์ นนทปัทมคุลย์ .(2550). รัฐสวัสดิการเครื่องมือสร้างความเป็นธรรม

ในสังคม. เอกสารประกอบการสอน

คณะกรรมการสุขภาพคนไทย. (2554). ศักยภาพชุมชน. ม.ป.ท.

จันทนา เจริญวิริยะภาพ และคณะ. (2546). เครือข่ายกองทุนหมุนเวียนชาว

บ้านสงขลา รูปแบบการใช้เงินเป็นเครื่องมือสร้างสวัสดิการชุมชน.

กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.

ชินชัย ชี้เจริญ. (ม.ป.ป.). การจัดสวัสดิการชุมชน: สวัสดิการทางเลือกในสังคม

ไทย. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2550). สวัสดิการพื้นฐาน (Social Safety Net):

รากฐานความเป็นธรรมทางรายได้. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

ณรงค์ บุญสวยขวัญ. (2552). การเมืองภาคพลเมือง บทวิเคราะห์แนวคิดและ

ปฏิบัติการท้าทายอำนาจการเมืองในระบบตัวแทน. กรุงเทพฯ:

บริษัทเอ็ดสันเพรสโปรดักชั่น.

บุญนาถ ตีวกุล. (2544). ชนบทไทย: การพัฒนาสู่ประชาสังคม. ม.ป.ท.

ปัทมาวดี ชูชุกี และสุกานดา ลูวิส. (2552). Microfinance และการเงินชุมชน.

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ openbooks.

พรณทิพย์ เพชรมาก. (2545). สวัสดิการชุมชนพึ่งตนเอง. กรุงเทพฯ: สถาบัน

พัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

- พระสุบิน ปณีโต. (2541). **ลัทธิจะสะสมทรัพย์: สะสมทุนสังคม**. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์. (2549). **การสร้างพลังชุมชน โดยขบวนการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: บริษัท เลิฟแอนด์ลิฟท์เพรส จำกัด.
- พูลทรัพย์ สวนเมือง ตูลาพันธุ์. (2548). **องค์กรการเงินชุมชน: วินัยและการจัดการ**. กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ไทย ออฟเซต.
- ยุनुส มูฮัมหมัด. (1940). แปลโดย สถณี อาชวานันทกุล (2551). **นายธนาคารเพื่อคนจน**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- รังสรรค์ ปิติปัญญา. (2543). **แนวทางการพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนและเครือข่ายเพื่อการพัฒนาชาติอย่างยั่งยืน**. วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 7 (2) กค.-ธค., 148-160.
- วลัยพร ประทีปจรัส. (2552). **การศึกษาผลการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านดอนแก้ว หมู่ที่สอง ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่**. รายงานคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิชุดา มาตันบุญ และสมนึก ชัชวาลย์. (2549). **องค์ความรู้เกี่ยวกับกองทุนชุมชน**. เชียงใหม่ : วนิดาเพรส.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์กรมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2548). **ทิศทางและรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดเทพเพ็ญวานิชย์.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์กรมหาชน) กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2550). **สภาองค์กรชุมชน รวมพลังสร้างความเข้มแข็งของชุมชน.เอกสารประกอบงานมหกรรมวิถีพลังไท 2**.
- สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา. (2552). **รายงานผลการวิจัยสถาบันการเงินในระดับจุลภาค: กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างบังคลาเทศ มองโกเลีย และไทย**.

สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม. (2555). **การจัดการการเงินชุมชน กรณีเครือข่าย
สัจจะออมทรัพย์จังหวัดสงขลา**. ชุดบทเรียนจากชุมชนลำดับที่ 14.
ม.ป.ท.

เสวนาทางวิชาการ วันที่ 20 ธันวาคม 2550 ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อภิญญา เวชยชัย และ ศิริพร ยอดกมลศาสตร์. (2550). **สวัสดิการสังคมฉบับ
ชาวบ้าน แนวคิด นโยบาย แนวทางปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: บริษัทเอดิสัน
เพรสโปรดักชั่น.

Douglas P. Biklen. (1983). **Community Organizing Theory and
Practice**. New Jersey: Prentice-Hall Inc. Englewood Cliffs.

Giddens Anthony. (2012). **The Third Way and its Critics** . Cambridge
: Polity Press.

Robert Perlman and Arnold Gurin. (1972). **Community Organiza-
tion and Social Planning**. New York: Jonh Wiley & Sons.